

Raudonės žydų bendruomenė ir jos žūtis

Raudonės žydų bendruomenė ir jos likimas aprašytas mūsų knygoje *Holokaustas Žemaitijoje*, tačiau Vilkijoje Jaučakių miške esančiame paminkle įrašyta, kad Raudonės žydai sušaudyti čia. Norėdami tai paneigti ar patvirtinti, skaitytojams perspausdiname šiek tiek pertvarkytą šį skyrelį iš knygos *Holokaustas Žemaitijoje*.

Raudonė įsikūrusi dešiniajame Nemuno krante, žemutinėje ir viršutinėje Nemuno terasoje, už 10 kilometrų žemiau Veliuonos Jurbarko link. Pro miestelį iš rytų į vakarus teka Raudonės upelis, kuris miestelio vakaruose pasuka pietų kryptimi ir įteka į Nemuną.

1923 metais Raudonės valsčiuje buvo 41 sodyba ir 215 gyventojų, iš jų 80 žydų. Žydai vertėsi smulkia prekyba ir žemės ūkiu. Kaip teigė Raudonės miestelio seniūnas Česlovas Meškauskas, Raudonėje nuolatos gyvenančių žydų nebuvo; jie čia tik atvykdavo su prekėmis. Tačiau, kaip aiškėja iš *JEW*, 1939 metais miestelyje buvo keturi telefonai, du iš jų priklausė žydams: vienas – V. Linder sūrių gamybos įmonės savininkui, kitas – pirkliui Gamajdai Zilbermanui. Taigi čia keli žydai gyveno bei dirbo nuolatos.

Lietuvą okupavus Sovietų Sąjungai, 1940 metų rudenį, kaime liko tik keliolika žydų šeimų.

Atkreipėme dėmesį į knygą *Masinės žudynės Lietuvoje* Genovaitės Erslavaitės paskelbtą žydų žudynių vietų sąrašą, kuriame įrašyta, kad Raseinių apskrityje, Raudonės valsčiuje, Eleonoravos miške (Stakių girininkija), į pietus nuo Raseinių, 1944 metų spalį nužudyta apie 50 žydų. Iš kur papuolė į knygą šis įrašas ir ar čia kalbama apie žydų žudynes, neaišku.

Pirmiausia įtarimą kelia data, nes 1944 metų spalį Raudonosios armijos I Pabaltijo frontas pradėjo puolimą Žemaitijoje Klaipėdos kryptimi, spalio 10-ąją blokavo Klaipėdą, o spalio 11 dieną pasiekė Kuršą, taigi, atrodo, jog apie jokių žydų šaudymą tuo metu neturėtų būti kalbos.

Raudonės žydų žudynių vieta papuolė ir į Josifo Levinsono *Skausmo knygą*. Joje rašoma, kad Raudonės žydų žudynių vieta *nežinoma; veikiausiai prie Jurbarko ar Raseinių*. Taigi pirmiausia reiktų išsiaiškinti, ar nesusipainiotos datos, nes šiuo metu nėra jokios informacijos apie žydų šaudymą šioje vietoje. Gilindamiesi į Raudonės žydų žudynes, žinių radome *Lietuvos žydų bendruomenės enciklopedijoje* skyriuose – *Raudonė* ir *Stakiai*.

1943 metais į Raudonės valsčiaus miškus atvyko dvi žydų grupės. Pirmoji grupė – keletas šeimų iš Kauno geto lietuviu inžinieriaus iš Šančių automobiliu. Antroji – žydės Hene's Frank, kilusios iš Raudonės, per keletą kartų iš Kauno geto buriniu laivu Nemunu parsigabenti žydai. Iš viso susirinko 60 žydų, kurie pasivadino Jurbarko grupe. Ši organizuota žydų grupė pasislėpė netoliese esančiuose miškuose ir tikėjosi sulaukti 1944 metų rudens, kol regioną užims Raudonoji armija. Išgyventi padėjo aplinkinių kaimų ūkininkai, vieną kaimą žydai net vadino Palestina (gaila, tačiau literatūroje nenurodytas jo pavadinimas).

1944 metų vasarą, kai Raudonoji armija jau vijo vokiečius iš Lietuvos ir artėjo prie Stakių, vokiečiai įsakė vietos gyventojams palikti gyvenamąsias vietas ir keltis į Vakarus. Valstiečiai, kurie padėjo žydams, turėjo taip pat palikti kaimus. Pasilikę žydai pasidalijo į dvi grupes, kiekviena turėjo miške gerai užmaskuotus bunkerius. Tuo metu prie jų prisidėjo iš vokiečių nelaisvės pabėgę du rusai ir du latviai. Vieną dieną latviai buvo sugauti ir nurodė, kur slepiasi žydai. Vokiečiai apsupo Eleonoravos miške buvusius bunkerius. Žydai buvo suimti ir sušaudyti. Beje, devyni pabėgo. Remiantis sovietų šaltiniais, žuvo apie 50 asmenų. Šis skaičius pateko ir į knygą *Masinės žudynės Lietuvoje*.

Taigi 50 Raudonės žydų, žuvusių Eleonoravos miške ir minimų knygoje *Masinės žudynės Lietuvoje*, taip pat pakartotą *Skausmo knygoje*, iš tikrųjų buvo, tik jų žūties vietas rasti neįmanoma. Greičiausiai jie užkasti kažkur Eleonoravos miške, nes vokiečiai tikrai nei vieno nenuvežė kur nors palaidoti.

Kiek žydų suimta iš Raudonės miestelio, dabar nustatyti sunku. Jei sutiksime, kad 1923 metais Raudonės valsčiuje gyveno 80 žydų, tai jau per pirmąją sovietų okupaciją 1940 metais jų turėjo sumažėti per pusę. Todėl neverta abejoti, kad negausi Raudonės žydų bendruomenė buvo sunaikinta:

1) tarkime, kad apie 40 Raudonės žydų papuolė į Vilkijos getą ir buvo nužudyti jau 1941 metų rugpjūčio 28 dieną Pakarklės miške, nors policijos pažymose ir niekur neminimi, tik yra užrašas ant paminklo Vilkijoje, Pakarklės miške;

2) jie galėjo papulti ir į Raseinių ar Jurbarko getą, kaip nurodo Levinsonas *Skausmo knygoje*;

3) apie 40–50 pasislėpusių Raudonės žydų (nebūtinai visi iš Raudonės miestelio) buvo sušaudyti Eleonoravos miške.